

Тетяна Цимбал
(Кривий Ріг)

Філософія героїзму в інтелектуальній спадщині В. Липинського

В'ячеслав Липинський, один із найпотужніших українських інтелектуалів I чверті XX ст., дослідив і запропонував певні варіанти розв'язання широкого комплексу соціально-політичних проблем, які існували на той час і не дістали розв'язання в українській гуманітаристиці. Особливо необхідно підкреслити створення теорії української держави, виділення історичних етапів її становлення в контексті зовнішньополітичних відносин, дослідження соціальної і територіальної диференціації українства, його ментальності, відносин між державою та громадянином, теорії еліт, процесу революційних змін тощо. Липинський першим ґрунтовно проаналізував таку складну категорію, як «політична культура» в контексті українського ґрунту й досліджував ідею месіанізму. Однак науковий доробок Липинського досі дня не систематизовано, не вивчені певні аспекти його соціально-філософської спадщини. Це стосується і проблеми героїзму, яка до недавнього часу вважалася «категорією минулого століття», але в силу сучасної політичної ситуації в Україні знову актуалізована.

Зауважимо, що окремих праць присвячених безпосередньо дослідженню поняття «героїзм» у доробку В. Липинського немає. Проте в листуванні й основних теоретичних працях мислителя містяться роздуми щодо цієї проблеми. Найбільш дотичними до філософського розуміння героїзму є теорія еліт, трактування механізмів революційних та реформістських змін.

Метою цієї статті є узагальнення результатів дослідження історіософських поглядів В. Липинського на місце і роль героя та сутність героїзму. Наукова новизна запропонованої роботи полягає в тому, що окреслена проблематика розглядається в контексті авторської соціально-філософської концепції героїзму. Передбачаємо, що у багатьох аспектах вона співзвучна думкам В. Липинського.

Теоретичним підґрунтям дослідження стали праці західних та українських мислителів, присвячені проблемі героїзму (Т. Карлайля, Дж. Бруно, С. Булгакова, Є. Мелетинського, Д. Донцова та ін.), а також тексти В. Липинського і дослідників його творчості (І. Мірчука, Д. Чижевського, А. Колодного, В. Масенка та ін.).

Серед низки дефініцій героїзму виділимо, насамперед, ті, які близькі до розуміння героїзму Липинського, а тому є плідними у контексті нашого дослідження. Так Т. Карлайль визначає героїзм в контексті світової історії, що й складається власне з біографій видатних особистостей¹. Співзвучним цьому тлумаченню є розуміння культурного героя як людини, що першою винаходить, створює різноманітні культурні артефакти (Є. Мелетинський)². Близьким до уявлення Липинського про героїзм є поняття «національний герой» як «націотворець», що втілює ідеали культури й національного буття. В історичному просторі україн-

---

¹ T. Carlyle, On heroes, hero-worship and the heroic in history, Leipzig 1916.

² Е. Мелетинский, Культурный герой. Мифы народов мира: в 2-х тт., Москва 1982.

ської культури таким ідеалом національного героїзму постає певним чином міфологізоване козацтво (М. Попович)¹.

Основою наукової творчості та соціально-політичної практики В. Липинського стало, на нашу думку, його шляхетне походження, відповідна освіта та життєвий досвід. В'ячеслав Липинський – не просто поміщик, а з когорта тих, кого називали «хлібороби», враховуючи їхню плідну працю на своїй землі як організаторів складної й трудомісткої аграрної справи. Це ті люди, які мали стати основою українського фермерства, але в силу політичних обставин не здійснили цієї історичної місії. Саме таких людей Липинський вважав найстабільнішим елементом на протигагу міській буржуазії. Велику роль у формуванні Липинського-історіософа відіграла й військова служба. В'ячеслав служив у драгунському кавалерійському Катеринославсько-Новотроїцькому полку. Більшість польських шляхтичів Правобережної України, як і більшість представників дворянства інших національностей, вважали своїм обов'язком пройти військову службу. Армійські традиції офіцерів відбилися на формуванні світогляду Липинського, підґрунтям якого став кодекс честі дворянина, що приписував кожному представнику цього стану вважати головним, найпершим своїм обов'язком державну службу взагалі і військову, зокрема. У часи гетьманату В. Липинський був послом України в Австрії, від 1926 р. мешкав у Німеччині, очолював кафедру історії української державності в Українському науковому інституті в Берліні. На еміграції мислитель став лідером консервативно-монархічного руху, видав свої головні історіософські студії, втім і «Листи до братів-хліборобів»².

Не зважаючи на активну політичну діяльність, передусім Липинський – історик, соціолог, публіцист, інтелігент, що мав бездоганні манери й прекрасну освіту, нащадок шляхетного роду, який власне тому і шукав в історії, у соціальному житті та практиці державотворення, насамперед, справедливості.

Як зазначалося, підвалинами розмислів про героїзм В. Липинського є теорія еліт, трактування реформістських та революційних змін і загальна теорія держави. Для виникнення й існування останньої, як вважає мислитель, необхідні: чітко встановлена територія, стає населення, самостійна влада й визнання держави як суб'єкта міжнародного права. Крім того, концепція державності Липинського ґрунтується на впевненості у необхідності виконання корисних для країни державних функцій, серед яких – створення та забезпечення дієвості армії. Остання уможлиблюється ефективною взаємодією трьох джерел влади, що можуть мати різноманітні комбінації: матеріальної сили («войовників»), економічної («продуцентів») та інтелектуальної («інтелігентів»). До того ж Липинський підкреслює, що так званий державотворчий інстинкт притаманний, насамперед, войовникам та продуцентам, інтелігенція ж виконує допоміжну роль.

Зародження, розвиток, життя та згасання кожної держави, за Липинським, залежать від форми її організації, яка і собі забезпечується «активною меншістю», що завдяки своїй матеріальній і моральній силі стає провідником нації і створює цінності, які приймає пізніше пасивна меншість і об'єднується в єдиний соціальний організм. Народ сам не править, але й правляча еліта, аристократія не є даністю, її необхідно виховувати, створювати. Саме інтелігенція,

¹ М. Попович, Проблеми теорії ментальності, Київ 2006.

² В. Липинський, Листи до братів-хліборобів, Wien 1926.

«люди, не зайняті матеріально-продуктивною працею, ... здобуваючи собі на прожиток взамін за працю свого ума і духа», повинні створити таку правлячу верхівку і забезпечити її зв'язок з народом¹.

Вперше в українській історіографії та соціальній філософії Липинський на теоретичному рівні осмислює роль правлячої еліти в житті суспільства, що, на думку мислителя, має забезпечувати стабільність і законність влади, утримуючи суспільство від хаосу, будучи водночас головною нацією- та державотворчою силою, адже «бунти низів можуть валити держави, але з них ще ні одна нова держава в світі не постала»².

Так, в історіософській концепції Липинського яскраво виділяється важлива складова – культ сили і великої людини, героя. В «Листах до братів...» підкреслюється, що саме великі люди творять історію. Саме вони – в центрі цих розмислів. Наприклад, «велика людина, потужний, Богом посланий» гетьман Хмельницький, здатний досягати мети розумом, хитрістю і твердою рукою, нещадний у війнах і захоплений владою. Сила і авторитет, за Липинським, є двома ознаками, без яких не зможе зародитися в народі «провідна, об'єднуюча та організуюча група влади»³. Таке своєрідне трактування сили зрозуміле в умовах необхідності консолідації нації, що бореться за свою незалежність, адже «без сили, меча, без фізичного примусу, яка од початку і до кінця світу була, єсть і буде прерогативним монополем, ознакою і суттю держави, ніяка сила громадська не може ані забезпечити себе, ані зреалізувати своїх остаточних бажань»⁴.

До того ж, коли необхідно розбудовувати або рятувати Батьківщину, не можна перейматися проблемою справедливості, милосердя або жорстокості, треба діяти так, щоб забезпечити свободу і незалежність. Тобто, за Липинським, абсолютно в дусі Макіавеллі, мета виправдовує засоби і є загальним благом. І цією метою є ствердження національної держави та відстоювання її інтересів. Липинський неодноразово підкреслював, що «ніхто нам не збудує держави, коли ми самі її собі не збудуємо». Ця думка актуальна і сьогодні.

Дійсно, без сили, без армії здобути незалежність неможливо. Спинний хребет кожної державної організації – армія, яка не створюється ні виборами, ні демократичною, найбільш народолюбивою політикою. Армія створюється силою згори вниз, а не знизу вгору. Липинський підкреслює, що нація, яка не матиме власної армії, власної організації праці у формі окремого господарського апарату, стане нацією залежною від чужої армії й чужого господарського апарату. Визначаючи три умови, за яких можлива демократія, Липинський, окрім наявності національного державного апарату і національно свідомої буржуазії та інтелігенції, виділяє обов'язкову наявність сильної армії, яка була створена попередніми монархіями. Тобто правляча верхівка має бути войовничою, а не продукуючою, що може підтримувати свій авторитет у більшості не матеріальною, а ірраціональною силою.

---

¹ В. Липинський, Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму, Київ 1995, с. 21.

² В. Липинський, Листи..., Wien 1926, с. XVI.

³ В. Липинський, Листи..., Київ 1995, с. 79.

⁴ Там само, с. 126.

Аналізуючи причини української недержавності, В. Липинський підкреслює, що однією з головних є «перевага в нашому характері емоційності (чутливості) над волею та інтелігентністю... Надмірною чутливістю та пропорційно заслабій волі та інтелігентності, пояснюється наша легка запальність і шкоро охолодження... При таких умовах політика як умілість організувати і здійснювати розумом та волею певні сталі хотіння та ідеї є в Україні найбільш тяжкою та невдячною працею. Успішно вести її можна тільки тоді, коли прийняти методу організації, розвивальну волю та розум, усталюючи хотіння та ідеї, обмежуючи надмірну чутливість.... Поривами романтичними..., ідеї яких туманні і яких здійснювання відбувається шляхом постійного дразнення емоцій («грою на серцях») – не будуються держави»¹. Отже, Липинський хоч і стояв на позиціях волюнтаризму, все ж високо оцінював раціональний елемент. Тобто вольовий елемент Липинського передбачає «свідому свобідну волю, яка рішає про вибір найкращих методів здійснення хотінь стихійних і про уміння або неуміння цими хотіннями на підставі даних науки і традиції керувати»².

Проте в героїзованій історії він бачить і витoki трагічності української державності, а головне: розбрат між різними національними силами, анархію й отаманщину, властиву українській традиції. Саме в них, на думку Липинського, і слід шукати причини слабкості української держави (а не в армії більшовиків). Крім того, – і в специфічному месіанізмі. Липинський (як і Хвильовий) приписує Україні історичну світову місію, яку їй дав Бог, – це «досконалий синтез» Сходу і Заходу: «Маючи в своїй нації Схід і Захід, одну і другу церкву, ...ми повинні ... постійно гармонізувати в собі ці два напрями під гаслом єдності і індивідуальності. Без такої гармонізації ми гинемо як нація, підпадаємо, не через чужу зброю, а через власний внутрішній розклад під впливи східної Москви чи західної Польщі»³. Крім того, виконання справжньої місії України – сприяння єдності Заходу і Сходу, їхньої гармонізації як у духовному, так і в геополітичному сенсі.

Грунтовний аналіз месіанізму В. Липинського дає І. Мірчук. Він детально аналізує причини втрати месіанізму, що визначені Липинським: «Український месіанізм у XIX ст. був тільки відображенням чужих настроїв, які не знаходили в українській душі відповідного резонансу, а відтак не могли як слід розвинути-ся»⁴. Як наслідок, українці втратили необхідну самосвідомість, впевненість у власних силах, віру у спроможність власного народу йти новим шляхом, «переконання, що нам судьбою призначена визначна роль у процесі світових подій»⁵. Тобто, це вже був месіанізм, що втратив героїчне начало. Липинський підкреслює: «Український месіанізм пропав, він затоптаний в болото тими, що не горіли вірою і не хотіли достойно і якомога краще виконати велику роль, яка судилась

---

¹ В. Липинський, *Листи...*, Київ 1995, с. 426–427.

² Там само, с. 352.

³ Там само, с. 351.

⁴ І. Мірчук, *Месіанізм Липинського* [в:] *Матеріали до історії розвитку суспільно-політичної думки в Україні XIX–XX століть*, Брюссель, Мюнхен, Лондон, Нью-Йорк, Торонто 1977, с. 349.

⁵ Там само, с. 37.

Україні в світі, а тільки спекулятивно оглядалися за таким потягом поступу і революції»¹.

Власне революції, періоди стрімких змін налаштовують мислителів, політичних діячів ділити людей на дві категорії: героїв і антигероїв, на білих і чорних, Яфетів і Хамів. В Яфетах-героях промовляє «любов і почуття спільності», а в Хамі як антигерої – «злоба і почуття окремішності»².

Перш ніж аналізувати категорії героя і антигероя у творчості Липинського вважаємо доречним запропонувати авторське філософське визначення поняття «героїзм», в якому певні категоріальні смисли взаємно підсилюють і доповнюють один одного: по-перше, в онтологічному вимірі героїзм – це вираження іманентної буттєвої сутності людини, яка покликана до героїзму як до подолання тлінності тіла та утвердження безсмертя духа, це здатність особи або декількох осіб змінити життєву ситуацію, перебуваючи на межі буття і небуття; по-друге, в екзистенційному вимірі героїзм – це найвища точка екзистенціювання, кульмінаційний момент життя людини, що може одночасно бути трагічним і натхненним, це подолання обмежень, коли внутрішня сила витісняє інстинкт самозбереження та страх смерті, веде до творення суб'єктом самого себе, власної реальності, розширення останньої до рівня соціуму; по-третє, соціально-філософський вимір допомагає визначити героїзм як особливу форму людської поведінки та діяльності за конкретних історичних умов, коли ціною мужності й самопожертви, людина сприяє вирішенню критичної ситуації в житті спільноти, соціуму, держави, тим самим включаючись у формування змісту соціокультурного поля та сприяючи прогресу³. Таке смислове наповнення категорії «героїзм» має спільні значення з розумінням героїзму, окресленим у працях Липинського.

Герой, за Липинським, має сильний характер, він самостійний, вірний, орієнтований на сталу ідею, має почуття спільності й дотримується ієрархічності. Власне з таких моральних рис народиться героїка як державотворча сила України і герой як слуга держави. Прикладом подібного героя може бути англійський аристократ старого типу, головною силою якого є дім, родина, пошана та любов до лідерів, а ідеалом – шляхетність і благородство.

Навпаки, антигерої відрізняється абсолютним браком любові до своєї громади, повною відсутністю синівської покори, зарозумілістю і глупою пихою, любов'ю тільки до себе. Хам-антигерої демонструє погорду до батька, коли він слабкий, і покору сильному чужому. Він дистанціюється від своєї громади і насміхається над її авторитетами. У нього абсолютно відсутнє державне мислення, він схильний до демагогії, зміни настроїв, брехні, злоби, зажерливості, зарозумілісті і глупої пихи, цінує він виключно силу, а головна його тактика – зрада.

Прикладом антигероя, на думку Липинського, виступають Хами, основною частиною яких на той час є так звана «соціалістична інтелігенція» – антипод інтелігенції справжньої. Про нижчі верстви населення (у духовному

---

¹ Там само.

² В. Липинський, Хам і Яфет (з приводу десятих роковин 16/29 квітня 1918 р.), Львів 1928.

³ Т. Цимбал, Спогади учасників Революції Гідності: між буденністю та героїзмом [в:] IX Міжнародний конгрес українців. Збірник наукових статей (До 100-річчя Національної академії наук України), Київ 2018, с. 331–332.

вимірі), про антигероїв мислитель пише досить різко: «Хам український не розуміє і по віках не зрозуміє, що таке законність, маєстатичність і загальність – що таке вірність і шляхетність в будові нової держави, у творенні української влади»¹. Антигерой – Хам – це і слуга, і виконавець каральних експедицій за Гетьманщини, які були «організовані найбільш нікчемними і хамськими елементами – грабіжниками, пройдисвітами і провокаторами, що навмисне й свідомо дискредитували серед селянських мас ідею Української держави»². Хама виникають і у «класі хліборобським, класі землі», який має бути носієм традиції, а насправді часто «вихований у рабській відданості Москві або Варшаві й хамській погорді до своєї національної індивідуальності»³. Хам є і в українському поміщицтві. Радянську владу Липинський оголосив «новим пануванням Хама», а для характеристики України тих часів він використовує поняття «безвласнодержавна, рабська і хамська».

Кожен народ, за Липинським, має і Яфетову силу, і Хамову силу, але перевага хамів у народі призводить до поразок у державотворенні. Особливістю ж українців є не хамство як таке, а «ніким необуздане хамство». Тільки тоді, коли славні Яфети, прикриваючи «наготу батька» (тобто, виправляючи недоліки), почнуть розбудовувати державу, ми зможемо перемогти хамство і відродити Українську державність.

Герої-Яфети у розмислах Липинського є нащадками славного козацького «племени Яфетового», (як у XVIII ст. називали себе козаки), козаків як лицарів Хреста святого. Про них Липинський пише так: «Та українська національна ідеологія, та віра українська, з якої виріс Шевченко, виросло наше відродження, з якої вирости ми – це стара віра колишньої старшини козацької, це індивідуальна моральна вартість тих – народною мовою козацькою з-посеред себе в війні і праці виділених найкращих людей: гетьманів, полковників, осавулів, сотників, що, газет тоді не маючи, живим словом про свої діла й заміри лицарські оповідали... Послідній його відгомін – це оті «оселедці», оті «чорні» й усякі інші гайдамаки, що за оту, ще не зовсім забуту, хоч життям новочасним і покалічену, славу предківську, а не за червоні брошурочки, голови свої в останніх боях за Україну поклали»⁴. Тут козаччина трактується Липинським як героїчна, золота епоха України, яка мала надзвичайно великої енергії нації, що «може спочивати у твердих руках козацького класу»⁵.

Власне козацький героїзм займає центральне місце в концепції Липинського, адже є основою культуротворення й підґрунтям розбудови української державності, втіленням аристократизму, честі й гідності.

Безпосередньо з козацьким пов'язаний героїзм державотворців, які у складних історичних умовах намагалися відродити, а скоріше – збудувати українську незалежну державу. Героями-державотворцями, будівничими і організаторами, що об'єднували довкола себе українські сили, в українській історії Липинський називає Хмельницького, Конашевича-Сагайдачного, Кричевського, Богу-

¹ В. Липинський, Хам і Яфет..., Львів 1928, с. 24.

² В. Липинський, Листи..., Київ 1995, с. 315.

³ Там само.

⁴ В. Липинський, Листи..., Київ 1995, с. 18.

⁵ В. Липинський, Україна на переломі (1657–1659), Київ 1997, с. 21.

на, Мазепу, Орлика, Калнишевського та ін., а в історії західних держав – Вашингтона. Саме вони змогли у державотворчому процесі поєднати зброю для захисту фізичного і віру для оборони духу.

Окрім того, з козацьким героїзмом пов'язаний і героїзм хліборобський, який Липинський називає «осілим хліборобським лицарством», виходячи із розуміння його як життєво необхідного для буття українства, такого, що відповідає «закону землі» та сприймає землю як власну Батьківщину¹. Герой-хлібороб, на нашу думку, є людиною вкоріненою і онтологічно, і локально на рідному ґрунті, адже він виростає із землі, формується на землі, відчуваючи єдність із нею, та зі світом загалом, єдність з буттям.

Орієнтуючись на «хліборобів», на культуру села, Липинський намагається спиратися на найкраще в аграрній цивілізації, на аристократію в кращому розумінні, на аристократію духу, на тих особистостей та на такі соціальні групи, які є втіленням найвищих військових, політичних і культурних засад цієї цивілізації. Неодноразово мислитель підкреслює, що Україна як країна візантійської культури підміняє дисципліну духу дисципліною меча, але насправді потребує «духовно дисциплінованої інтелігенції»². Таким чином, ще один тип героїзму мислитель пов'язує із інтелігенцією та її культуротворчою діяльністю, продукуванням духовних цінностей та вихованням аристократичної еліти, що може стати державотворчою.

Близькою до позиції В. Липинського у тлумаченні героїчного є концепція Д. Донцова, що розглядає героїзм як одне з провідних понять своєї історіософії, адже наголошує на необхідності існування формоутворювальної, героїчної правлячої касти, елітарного утворення, що ґрунтується на національних традиціях, є носієм активності й відваги. Як і в працях Липинського, в концепції героїзму Донцова, центральне місце займає козацтво. Однак розуміння стратегії історичного розвитку, тактики боротьби за незалежність України в роботах мислителів суттєво відрізняються.

Так у роботі «Націоналізм» Д. Донцов підсумовує власну ідеологічну позицію і пропонує відповіді на три основні питання процесу націотворення, щодо формулювання мети нації, способів її досягнення та суб'єктів-творців. На думку автора, національною метою є повна незалежність і сепаратизм, що можуть бути втілені у процесі боротьби і національної революції як єдиного можливого засобу досягнення мети. Суб'єктами ж революційних подій мають бути люди «нового духу», що й здатні реалізувати мету нації³. Такі люди – герої – близькі до «надлюдини» Ф. Ніцше, адже втілюють і реалізують «волю нації» до життя і до влади, прагнення до боротьби і усвідомлення її конечності, без яких героїчні вчинки неможливі. Однак проблема полягає у тому, що українська еліта того часу не може породити героя через абсолютизацію розуму, так звану «релігію розуму», яку сповідують українські демократи. Всевладність розуму і жорсткі закони, за Д. Донцовим, не здатні розв'язати всі проблеми, і навіть навпаки – призводять до пасивності, до зниження «вольового імпульсу». Тобто позиція Донцова, що поєднує романтизм трактування національного як духовного арис-

¹ В. Липинський, *Листи...*, Київ 1995, с. 32–34.

² В. Липинський, *3 епістолярної спадщини*, Київ 1996, с. 108–109.

³ Д. Донцов, *Націоналізм*, Київ 2015.

тократизму й біологізаторську «боротьбу за існування» або «волю до життя», виявляється ірраціональною, на відміну від консервативної позиції Липинського.

Підсумки роздумів про українських героїв та антигероїв В'ячеслав Липинський подає у «Передньому слові» до першого тому «Збірника «Хліборобської України» (своєрідному передсмертному заповіті), де герой виступає «піонером-романтиком», а антигерой – «практиком». «Подивімося на історію України. Приходять в дикі, запущені степи перші піонери-»романтики». Відвагою і працею заводять перше господарство, одкривають землю, молоком і медом пливучу. На запах цієї землі вилазять зараз скрізь із своїх нор «практики». Вони усувають «романтиків», починають палити ліси на поташ, заводять на Україні анархію і беззладдя і кінчають свою «практичну політику» руїною. За якийсь час «відродження». Знов піонери-»романтики», що задумують велике, «щоб Русь знову стала Руссю», що мрію про Великого гетьмана в своєму серці леліять. «Практики» сидять тоді по спілкам з гнобителями, сміються з шалених дум, ... з «романтиків». Починають здійснюватись мрії – і ролі міняються. Геть «романтиків» – до практичної політики. І козаччина Богдана Хмельницького перемінюється в «малоросійських» блюдолизів... З Могилянської академії робиться школа плазунства. ... З незалежної України робиться УСРР... У тім, що сталося у нас, нема нічого нового, специфічного. Маємо ще одну, типову для України перемогу типу примітивного реаліста над типом ідеаліста»¹.

Як бачимо, слова Липинського актуальні й сьогодні: ми маємо державу незалежну, але не маємо єдиної об'єднувальної національної ідеї. Події останніх п'яти років у нашій країні продемонстрували, що своїх героїв-Яфетів Україна дочекалася. Її незалежність, силу і славу вони поставили вище за своє життя, однак залишається ризик реваншу і перемоги українського Хама, «недоляшка і перевертня». А тому знов актуальними стали слова Липинського: «В даний момент працю внутрішню: над консолідацією і внутрішнім скріпленням нації – вважаю багато важливішою від праці так би мовити зовнішньої»².

Узагальнюючи, підкреслимо, що розуміння Липинським сутності героїзму і властивостей героїв – козаків, хліборобів, релігійних і культурних діячів та інтелігенції, що створює аристократію-еліту – близьке за смисловим навантаженням до авторської концепції героїзму, адже вміщує відповідно онтологічний, екзистенційний та соціально-філософський смисл героїзму, а саме: героїзм культурних діячів та інтелектуалів спрямований на подолання тлінності тіла та утвердження безсмертя духу, козацький, військовий героїзм можемо трактувати як кульмінаційний момент життя людини, що може бути одночасно і трагічним, і натхненним, а героїзм державотворців постає у розв'язанні критичних ситуацій в житті суспільства та сприянні прогресу.

Цінність же наукової творчості В. Липинського полягає у тому, що розроблені ним концепції мають і сьогодні як теоретичне, так і практичне значення. Глибина змісту історіософських праць мислителя відкриває перспективи їхнього подальшого осягнення в широкому гуманітарному дискурсі, крім того в

---

¹ В. Липинський, Вступне слово [в:] Збірник Хліборобської України, Прага 1931, с. 12–13.

² В. Липинський, З епістолярної спадщини, Київ 1996, с. 95.

них відображені не тільки критичне ставлення до ситуації в країні, а й любов до Батьківщини, віра у відродження героїзму й лицарства, у відродження України.

Анотація

Тетяна Цимбал. Філософія героїзму в інтелектуальній спадщині В. Липинського.

У статті представлено досвід філософської рефлексії проблеми героїзму в історіософії В. Липинського. Підкреслено, що поняття «героїзм» розглядається мислителем в контексті теорії державності, розуміння сутності та механізмів революційних змін, результатів аналізу політичної культури на українському ґрунті, досліджень ідеї месіанізму та елітарності. Обґрунтовано думку про роль інтелігенції у створенні й вихованні аристократії як правлячої еліти і забезпеченні її зв'язку з народом. З'ясовано, що сутність героїчного начала В. Липинський розкриває у протиставленні його хаму-антигерою. Герой представлений як аристократ-державотворець, головною силою якого є дім, родина, пошана до лідерів, шляхетність та почуття спільності. Антигерой, навпаки, є втіленням окремішності, пихи, зрадництва, відсутності державного мислення та синівської покори. Підкреслено, що головною умовою успішного державотворення в Україні В. Липинський вважає консолідацію нації під керівництвом аристократів духу.

Ключові слова: герой, антигерой, еліта, інтелігенція, месіанізм, держава.

Streszczenie

Tetiana Cymbal. Filozofia bohaterstwa w intelektualnym dziedzictwie W. Lypynskiego.

Artykuł przedstawia dorobek refleksji filozoficznej nad problemem bohaterstwa w piśmiennictwie W. Lypynskiego. Podkreśla się w niej, że pojęcie «bohaterstwa» jest rozważane przez myśliciela w kontekście teorii państwowości, rozumienia istoty i mechanizmów rewolucyjnych zmian, wyników analizy kultury politycznej na ziemi ukraińskiej, badań idei mesjanizmu i elitaryzmu. Można uznać, że jego pomysł na rolę inteligencji w tworzeniu i kształceniu arystokracji jako elity rządzącej i jej komunikacji z ludźmi jest uzasadniony. Okazało się, że istota bohaterskiego początku W. Lypynskiego ujawnia się w opozycji do jego chame-antybohatera. Bohater jest reprezentowany jako arystokrata, stworzony przez państwo, którego główną siłą jest dom, rodzina, szacunek dla przywódców, hojność i poczucie wspólnoty. Antybohater jest ucieleśnieniem izolacji, dumy, zdrady, braku państwowego myślenia i posłuszeństwa synów. Wielokrotnie podkreślano, że za główny warunek powodzenia w budowaniu państwowości w Ukrainie W. Lypynsky uważał konsolidację narodu pod wpływem ducha arystokracji.

Słowa kluczowe: bohater, antybohater, elita, inteligencja, mesjanizm, państwo.

Summary

Tetiana Tsymbal. Philosophy of heroism in the intellectual heritage of V. Lypynsky.

The article presents the experience of the philosophical reflection of the problem of heroism in the historiography of V. Lypynsky. It is emphasized that the concept of «heroism» is considered by the thinker in context of the theory of statehood, understanding of the essence and mechanisms of revolutionary changes, the results of the analysis of political culture on the Ukrainian soil, the research of the idea of messianism and elitism. The idea of the role of the intelligential in the creation and education of the aristocracy as a ruling elite and providing its connection with the people. It was founded out that the essence of the heroic beginning V. Lypynsky reveals it in opposition to his boor-antihero. The hero is represented as an aristocrat and state-creator, whose main force is the home, the family, respect for leaders, generosity and sense of community. Antihero, by contrast, is the embodiment of isolation, arrogance, betrayal, the absence of state thinking and sons' obedience. It was emphasized that the main condition of successful state-creating in Ukraine V. Lypynsky considers the consolidation of the nation under the leadership of aristocrats of spirit.

Key words: hero, antihero, elite, intelligential, messianism, state.